

րեւութիւն անհաւասարութիւնները նարնջի կեղեւին խորդաբորդութեան հետ կը բաղդատեն . բայց այս բաղդատութիւնը շատ անհետեւ է , ինչ պէս վերի համեմատութենէն կ'երեւի որովհետեւ մեր գունարը եթէ նարնջի մեծութեամբ երեւակայեմք , անոր վերայ երբէք չը պիտի տեսնուին ո՛չ բարձրութեանց , ո՛չ խորութեանց , ո՛չ ճնշման և ո՛չ ուռեցքի հետք մի :

Երկրաբաշխական բաղմամբիւ չափեր երկրի ձեւոյն մասին ուրիշ անհաւասարութիւններ յայանեցին , որք են նորա ձեւաձեւ միջորէականաց իրարու հետ ունեցած անհաւասարութիւնները , և իւրաքանչիւր բեւեռին անհաւասար տափարկութիւն : Գալով հասարակածնի , մինչև հիմա չըջանակաձեւ կ'ենթադրէին , բայց ձուաձեւ մ'է : Իւր մեծ առանցքը 12.756, 5 հազարամեդր է . իսկ փոքր առանցքը 12.753, 5 որոց տարբերութիւնն է 3 հազարամեդր . հետեւաբար երկիրը անկանոն ձուաձեւ մ'է երեք անհաւասար առանցքներով :

Երկրի կազմութեան , գետնի արտաքին կերպարանաց , ջրոյ և ծովերու հոսանաց , մթնոլորտի ընդհանուր երեւութից , երկրի արտաքին կեղեւի և ներքին կուտի երկրախօսական կազմութեան հետազոտութիւնը մարդկային ընկերականութեան ամենամեծ օգուտներ կ'ընձեռէ : Յիշեմք միայն այն կարծիքը , որ այսօր ընդհանրապէս ընդունուած է , եւ այս՝ մեր մոլորակի նախնական վիճակի հեղուկ ըլլալու կարծիքն է , որ իւր ստուգութիւնը այս հետազոտութեամբ կը հաստատուի : Եւ արդարեւ մեքենական օրէնքները կը ցուցնեն , որ մի հեղուկ զանգուած , երբ հղովական շարժման կ'ենթակայի , կը ստանայ գնդաձեւութիւն մը ձեւը :

(Շարահայտիչ :)

Նոր աստղ Կարապ համաստեղութեան :

Անցեալ տարւոյ Նոյեմբեր 12 ին իրիկունը ժամը 2 ին միջոցները Աթենքի դիտարանին տեսուչ Պ. Սմիթ Կարապ համաստեղութեան մէջ նոր աստղ մի տեսաւ , որ աստղագիտական ոչ մի ցուցակի մէջ կար : Այս աստղը , որ երրորդ կարգի աստղի մը պէս կը փայլէր , աստղագիտաց նախկին դիտողութենէն վերադառնալով միջէր , այլ եթէ կարելի է ըսել , նոր աստղ մի էր , որ երկնական մարին իբրեւ նոր զարդ կաւելնար . անոր համար « Եթէ կարելի է ըսել » յաւելցուցինք , որովհետեւ կրնայ ըլլալ , որ իւր լոյսը շատ տարիներէ 'ի վեր սկսած էր : Արեգական , կամ աստեղաց լոյսը մէկ երկվայրկեանի մէջ 75 000 մղոն տեղ կընթանայ , և որովհետեւ աստղերը երկրէս շատ հեռու են , ուստի իրենց լոյսը մեզ հասնելու համար շատ տարիներ կուգեն : Թերեւս Կարապի նոր աստղն ալ այնչափ հեռի է երկրէն , որ մեզ տեսանելի ըլլալէ տասը , երեսուն և աւելի տարիներ առաջ սկսած է երկնային լուսաւոր մարմնոց մէջ մտնել :

Երկնական մարին վերայ նոր աստղի մը երեւումը նոր բան չէ . աստղագիտութեան պատմութիւնը այսպիսի շատ երեւոյթներ կը յիշէ , առանց հաշուի առնելոյ անոնք , որք վերապահ են աստղագիտաց ուշադրութենէն , որովհետեւ առաջ այնչափ յառաջագիմած չէր այս գիտութիւնը և աստղագէտք չունէին այն միջոցները , որով և դիւրութիւնը զոր այժմ ունին 1572 ին , ըստ հին տօմարի Հոկտեմբեր 29 ին , այն է Ս . Բարդողիմէսի կոտորածին գիշերը , Կասիօպէի համաստեղութեան մէջ փայլուն աստղ մի երեւեցաւ , որ մի քա-

նի օրուան մէջ երկնից բոլոր աստղերը նոսմացուց իւր պայծառ փայլունութեամբ Ժամանակի աստղագուշակները ըսին ասոր մասին թէ՛ այն աստղն էր որ մոգերուն առաջնորդեց 'ի Բեթլէհէմ. և թէ նորա վերերեւումը յայտնութիւն մի էր աշխարհի կատարածին եւ վերջին դատաստանի ժամանման. ամբողջ մէկուկէս տարի երկնակամարին վերայ փայլելէն յետոյ շնչաւ, և իսպառ աներեւոյթ եղաւ, բայց աշխարհ չմերձացաւ. Հետեւեալ դարուն մէջ, 1604 ի հոկտեմբերին, Օձակալ համաստեղութեան մէջ նոր աստղ մի երեւեցաւ, ոչ նուազ պայծառ քան զառաջինն. գրեթէ փայլուն էր Արուսեկին չափ, որ բոլոր մոլորակները կը գերազանցէ, հետզհետէ իւր լոյսը նուաղեցաւ և 1606 ի Մարտ ամսոյն մէջ աներեւոյթ եղաւ:

Երկար ժամանակ երկնակամարին վերայ փայլող աստղերու այս աներեւութանալը շատ կը սպառնաւ: Ուրու—Պէգ անուամբ մի Թաթար իշխան, որ իւր ժամանակի աստղագէտներէն էր, կ'ըսէ, որ ԹԻԳ դարու սկիզբը Պտղոմէոսի ցուցակներուն մէջ նշանակուած շատ աստղեր չէին տեսնուէր: Փասսինի և Հերշել, որք ժամանակաւ մեզ աւելի մօտ են, շատ աստղաց աներեւութանալը կը նշանակեն: Այս երեւոյթներուն մէջ տարօրինակութիւն չկայ, ինչպէս որ չկայ երկաթեայ հրացեալ գնդի մը սլաքելուն, կամ իւղի պակասութենէն ճրագի մը բոյոյն շնչոնելուն մէջ: Բայց եղած են երբեմն աստղահամայնք, որք առանց աշխարհի կազմութեան վերայ ճշմարիտ գաղափար ունենալու, աւելի իրենց երեւակայութեամբ այսպիսի երեւոյթներուն մէջ ամենասուկալի դուշակութեանց առատ նիւթ գտած են, և ժողովուրդը միշտ դիւ-

րահաւան գտնուելով՝ անմիջապէս հաւատացած է այսպիսի ցնորքներուն: Պօռէն կ'ըսէ, որ 1524 ին Վերմանայի Սթոֆլէ աստղահմային գուշակութեմերայ «Բոլոր Վազդիական գաւառները մի զարմանալի երկիւղով և տիեզերական ջրհեղեղի մը կոսկածով պաշարուեցան. բայց մեր հայերը չ'տեսան այսպիսի մի բան ոչ պատմութեանց և ոչ հեղինակի մը մէջ: Գրտնուեցան շատ դիւրահաւաններ, որք ազատուելու համար տապաններ շինեցին, թէ և իրենց քարոզուեցաւ Աստուծոյ ուխտը և երդումը մարդիկները ջրհեղեղաւ չ'ջնջելու մասին»:

Փառք գիտութեան, որ այժմ ժողովրդեան դիւրահաւանութիւնը եթէ ոչ բոլորովին ջնջած, գոնէ նուաղեցուցած է. այժմ աստղահմայական բանդագուշանաց դիւրաւ հաւատացողներ քիչ կը գտնուին, որովհետեւ գիտութեան հուրը ժողովրդեան մեծ մասին մոքի նախապաշարումները սրբեց և մաքրեց, և եթէ գտնուին ևս, անշուշտ եմք, որ ժամանակը պիտի լցուցանէ գիտութեան թողած այս պակասը՝ 'ի սպառ ջնջելով ամենայն նախապաշարումն, որ տգիտութեան ծնունդ է:

